

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Mezinárodních studií

Bakalářská práce

2020

Jan Kulháněk

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Mezinárodních studií

**Jak sovětské utajování katyňského masakru vedlo
k nárůstu nedůvěry Polska k Rusku mezi lety 2015 až
2019**

Bakalářská práce

Autor práce: Jan Kulhánek

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Jan Šír, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. srpna, 2020

Jan Kulhánek v. r.

Bibliografický záznam

KULHÁNEK, Jan. „Jak sovětské utajování katyňského masakru vedlo k nárůstu nedůvěry Polska k Rusku mezi lety 2015 až 2019.“ Praha 2020. Bakalářská práce (Bc.), Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií.

Vedoucí práce: PhDr. Jan Šír, Ph.D.

Rozsah práce: 57 297 znaků

Anotace

Tato práce zkoumá dopad zamlčování katyňského masakru na důvěru Polska k Rusku mezi lety 2015 až 2019, za vlády strany Právo a spravedlnost. Zkoumání dopadu masakru na důvěru je založeno na rozboru tří klíčových problematik z daného období a následné interpretace závěrů příslušnou teorií.

Z výzkumu vyplývá, že masakr z Katyně dnes není jedním z hlavních faktorů ovlivňujících stav důvěry mezi Polskem a Ruskem, jelikož byl zastíněn novodobými událostmi. Tato práce dosazuje tyto novodobé události do dvou existujících teorií a vyhodnocuje tak míru spojení s katyňským masakrem. Zároveň se však tato práce zabývá vlivem dvou hlavních polských politických stran (Právo a spravedlnost a Občanská platforma) na míru důvěry mezi státy a způsob zacházení s moderními problematikami.

Annotation

This paper investigates the impact Soviet secrecy of the Katyn massacre had on the trust of Poland towards Russia between 2015 and 2019, during the government of the party Law and Justice. The research of the massacres impact is based on an analysis of three key areas from the given years, and subsequent interpretation of the results by a fitting theory.

This research suggests, that the Katyn massacre is not one of the main factors that influence the trust between Poland and Russia nowadays, because it has been overshadowed by current affairs. This paper interprets current affairs by two pre-existing theories. Using those it determines the correlation with the Katyn massacre. Together with this, the paper focuses on the influence of the two main Polish political parties (Law and Justice and Civil platform) on the amount of trust between Poland and Russia and the way they handle current challenges.

Klíčová slova

Rusko, Polsko, Katyň, PiS, Tu-154, Historie, Důvěra, Krym

Keywords

Russia, Poland, Katyn, PiS, Tu-154, History, Trust, LaJ, Crimea

Title

How the Soviet secrecy of the Katyn massacre led to an increase in Poland's distrust of Russia between 2015 and 2019.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Janu Šírovi Ph.D. za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné poznámky k této práci.

Obsah

1. Úvod	10
2. Uvedení problematiky	11
3. Rusofobie	11
3.1. Dvojčata Kaczyňská	12
3.2. Donald Tusk	12
3.3. Historie za Donalda Tuska	12
4. Výklad zahraniční politikou	13
4.1. Deeskalace Tuska	13
4.2. Pád letu u Smolenska	14
5. Role historie v politické rovině	15
5.1. Historie v programu strany Právo a spravedlnost	15
5.1.1. Historie	15
5.1.2. Bezpečnost	16
5.2. Historie v programu strany Občanská platforma	16
6. Historický kontext	17
6.1. Polské rozhořčení	17
6.2. Obvinění Německa	18
6.3. Falzifikace důkazů	18
6.4. Katyň v socialistickém bloku	19
6.5. Gomulkovo mlčení	19
6.6. Glasnost	20
6.7. Odhalení pravdy	20
7. Problematika druhé světové války	21
7.1. Ambasador Sergej Andrejev	21
7.2. Ústavní dodatek o totalitních režimech	22
7.3. Komemorace druhé světové války	23
8. Krymská anexe	24
9. Pád letu Tu-154	26
9.1. Dopad vyšetřování	26
10. Dosazení teorií	27
10.1. Interpretace problematiky historie	28
10.1.1. Reakce na ambasadora Andrejeva	28
10.1.2. Ústavní dodatek	29
10.1.3. Komemorace války	29
10.2. Interpretace anexe Krymu	30
10.2.1. Reakce na bezpečnostní otázku	30
10.2.2. Energetika	30
10.3. Interpretace pádu letu Tu-154	31
10.3.1. Otevření vyšetřování stranou PiS	31

10.3.2.	Teorie o atentátu	32
10.3.3.	Pamětní ceremonie Jaroslava Kaczyňského	32
11.	Závěr	33
12.	Použitá literatura	34
12.1.	Primární zdroje	34
12.2.	Sekundární zdroje	35
13.	Teze bakalářské práce	38

1. Úvod

Od roku 2010 pozorujeme narůstající nedůvěru Polska v Rusko. Společná historie obou států vede mnoho Poláků k nedůvěře v Moskvu. S havárií letu Tu-154 a smrtí polského prezidenta Lecha Kaczyňského, se opět rozproudila v myslích Poláků křivda masakru z Katyně, který se odehrál roku 1940. V roce 2015 vytvořila strana Právo a spravedlnost většinovou vládu, vedená bratrem zesnulého prezidenta Jaroslavem Kaczyňským, dostala se katyňská křivda i do polské vysoké politiky.

V bakalářské práci se zaměřuji na to, v jaké míře sovětské utajení katyňského masakru vedlo k nárůstu nedůvěry Polska v Rusku mezi lety 2015 a 2019. Téma bylo vybráno jednak z důvodu opětovného probuzení katyňské křivdy v polském povědomí po pádu letu Tu-154 a smrti polského prezidenta, ale také kvůli problematikám, se kterými se vláda strany Právo a spravedlnost (PiS) potýká od roku 2015. Abychom mohli situaci lépe uchopit, soustřeďuje se tato práce na tři hlavní problematiky ze zvoleného časového období. Jedná se o problematiku ruské manipulace s polskou historií, anexe Krymu a obnovenému vyšetřování příčin pádu polského vládního letu Tu-154 u Smolensku.

Nejdříve budou představeny pojmy „rusofobie“ a „výklad zahraniční politikou“, historický kontext katyňského masakru a role, jakou historie hraje v politikách dvou hlavních polských stran, jimiž jsou Právo a spravedlnost a Občanská platforma. Následně budou pomocí teorie rusofobie a výkladu zahraniční politikou interpretovány vybrané problematiky z let 2015 až 2019.

V rámci výzkumu byla zvolena induktivní metody shody. Budou pozorovány okolnosti kolem tří hlavních problematik ve stanoveném časovém období 2015-2019. Následně dojde ke sledování, která z dvou teorií, rusofobie nebo zahraničních vztahů, lépe odpovídá okolnostem kolem hlavních vybraných problematik. Na základě získaných dat bude poté proveden závěr o vlivu katyňského masakru na důvěru Poláků vůči Rusku.

Tématu Katyně se v odborné literatuře věnuje relativně málo autorů. Díla se však věnují tématu z pohledu historie, a ne vlivu na politiku a důvěru posledních pěti let. Opak však platí o vybraných problematikách a jejich vlivu na dnešní situaci. Jelikož však jde o stále se vyvíjející problematiku, většina primárních i sekundárních zdrojů, je internetových. V české literatuře se problematice Katyně věnuje velice málo autorů. Z toho důvodu je většina zdrojů je polských a anglických.

2. Uvedení problematiky

Důvěra formuje politiku mezi aktéry. Ať je to přímo na nejvyšší úrovni nebo na úrovni volební. Důvěra Poláků vůči Rusku je jedna z nejnižších v Evropě. Pohled na Rusko je v Polsku formován třemi hlavními problematikami. Výkladem historie, vizí bezpečnosti a energetické samostatnosti. Jsou to ale první dvě, které diktují tempo.

Ruský revizionismus druhé světové války nedodává Polsku nijak na důvěře. Zejména, protože jde o kauzy již považované za uzavřené, jako Katyňský masakr, ale také revizionismus prezidenta Putina o tom, kdo je za válku zodpovědný. Je nutné zmínit, že Polsko má na této situaci svůj podíl. Politická strana Právo a spravedlnost (PiS) stále drží vůči Rusku kurz, nastavený zesnulým prezidentem Lechem Kaczyńským.

Bezpečnostní politika je ale věcí jinou. Od rozpadu sovětského bloku je Polsko jedním z nejhlasitějších hlasů NATO. Trnem v oku Moskvě se stalo v otázce bezpečnosti zejména kvůli naléhání na modernizaci aliance a rozšířením o Ukrajinu a Gruzii (Zięba 2018, s. 23). Prezident Putin dal několikrát najevo, že si nepřeje rozšiřování vlivu aliance dále na východ. Přesto je postup Polska, s ohledem na sdílenou historii, pochopitelný.

Odůvodnění nárůstu nedůvěry vůči Rusku je vysvětlováno dvěma protikladnými způsoby. První vychází dominantně ze společné historie mezi oběma státy a z křivd, které Rusko napáchalo. Jde o určitou míru rusofobie ospravedlňované vzpomínkami na invazi roku 1939, socialismus a zejména Katyň s jejím potlačováním a revizemi. Druhý výklad je opakem. Podle něho je narůstající nedůvěra vůči režimu Vladimira Putina způsobena právě jeho agresivní zahraniční politikou, často zacházející do vojenské eskalace, a postupnému návratu ke kultu Stalina.

3. Rusofobie

Hlavním důvodem pro dnešní rusofobii v Polsku je politická strana PiS, dnes vedená bratrem zesnulého prezidenta (doplnila bych i jméno toho prezidenta), Jaroslavem Kaczyńským. Tato strana se stále drží politiky, kterou si stanovila během volebního mandátu z období mezi lety 2005–2010. Tuto politiku obnovili i ve svém volebním programu z roku 2011 a později i v roce 2019. Zde odmítají revizionismus historie druhé světové války a také resetování vztahů s Ruskem (PiS, 2011, s. 219). Strana PiS vysílá jasné odmítavé signály vůči Moskvě. Jsou oponenty proruského výkladu dějin a bezpečnostní vize Ruska, ve které existuje neutrální pás mezi NATO, Evropskou unií a Ruskem.

3.1. Dvojčata Kaczyňská

Lech a jeho bratr Jaroslav se dělili o moc v Polsku jeden rok (2006–2007). Během něho razili tvrdou nekompromisní politiku vůči Rusku. Jejich pohled na věc byl založen na přesvědčení, že Putinův režim, postavený na mnoha bývalých členech KGB, je pouze pokračováním komunistické vlády. Tohoto přístupu se ani jeden z bratrů nezřekl. Společně také silně podporovali snahy postsovětských států vymanit se z ruského vlivu a nastolit nezávislé politiky v alianci s EU, cosi nepřijatelné pro Rusko z hlediska bezpečnosti i geopolitiky (Besemeres 2016, s. 83).

3.2. Donald Tusk

Jaroslav byl po roce na postu premiéra nahrazen Donaldem Tuskem. Ten strávil velkou část svého mandátu nápravou problémů způsobených jeho předchůdcem a zápasením s prezidentem o postoj vůči Moskvě. Zde nadchází problém pro rusofobní teorii. O nejistotě Poláků vůči Rusku se nedá spekulovat. Roku 2007, kdy nastupoval Donald Tusk, mělo, podle agentury Pew research center, 58 % polské veřejnosti na Rusko negativní pohled. Během jeho éry došlo ke značným výkyvům. Nejpříznivěji na tom byl veřejný názor roku 2010, kdy se dostal do balancu 46/45, s převahou negativity. Naopak nejhůře průzkum dopadl v roce 2014 s bilancí 81/12 (Devlin 2015).

Na místě je zde tedy otázka, čím si vysvětlit zlepšení postoje k Moskvě o dvanáct procent během tří let, za předpokladu, že je polská společnost dominantně rusofobní. Pro kontext musím zdůraznit, že stejnou proměnou prošlo v Polsku i veřejné mínění o Německu, kde mezi lety 2007 a 2010 došlo ke zlepšení o 17 % (Taras 2015, s. 135). Autory průzkumu je zdůrazňováno, že neuplynul dostatek času pro plný efekt Tuskovi zahraniční politiky. Není tedy možné, aby právě to stálo za dramatickým zlepšením vztahů. Klíč leží spíše u způsobu prezentování států v domácím diskurzu a politice (Taras 2015, s. 136).

3.3. Historie za Donalda Tuska

Tusk si dal za úkol zlepšit vztahy s Ruskem. Hlavním nástrojem pro toto zlepšení byla v jeho rukou historie, jelikož problematika Katyně byla opět povznesena na vrchol, když prezident Putin popřel sovětskou vinu. Jeho cílem v té době bylo potrestat vládu PiS za jejich podporu Oranžové revoluce na Ukrajině. Největším úspěchem Tuskovi politiky bylo pozvání Putina na sedmdesáté výročí polské obrany Westerplatte proti nacismu v roce 2008. Putin pozvání přijal čímž nepřímo uznal sovětskou vinu na nutnosti Polska se bránit

proti nacistickému útoku roku 1939, kvůli tajnému dodatku paktu Molotov-Ribbentrop. Dva roky poté bylo vstřícné gesto polského premiéra oplaceno pozváním na komemoraci Katyňského masakru. Zde Putin poprvé odsoudil tento zločin a s ním i Stalinův režim (Besemeres 2016, s. 95).

Připomenutí Katyně se odehrálo v roce 2010. Můžeme si všimnout, že se jedná o rok, kdy byl názor na Rusko nejlepším, se 46 % lidí s negativním a 45 % lidí s kladným pohledem. Premiér Tusk se po dobu tří let snažil vylepšit vztahy mezi Polskem a Ruskem. Během nich se mu podařilo dosáhnout dvou ústupků Moskvy na sdílenou historii. Odsouzení Katyně, které proběhlo veřejným promítáním filmu Katyň v ruské televizi a uznání data 1. 9. 1939 za oficiální vypuknutí druhé světové války, namísto roku 1941, kdy se do války zapojil SSSR (Zięba 2018, s. 12-13).

Pozorujeme zde tedy, jak vyjasnění historie ve prospěch Polska vedlo ke zlepšení vztahů a veřejného mínění. Z ohledu mezinárodní politiky nedošlo k nijak velké změně. Polsko se naklonilo blíže k Evropské unii a NATO a stalo se tvrdým oponentem projektu Nord Stream. Jediné, co se změnilo, byl výklad historie, a to zejména Katyně. Právě to se stalo úskalím rusofobní teorie. Podle ní, by neměla mít tak úzce orientovaná změna tak drastický dopad. Vycházející z xenofobního základu této teorie by se dalo polemizovat o opačném dopadu. A to odporu k vládě a jejích pokusech se vyrovnat s Ruskem, vzhledem k existující zakořeněné nedůvěře a xenofobii.

4. Výklad zahraniční politikou

Tato interpretace stojí na teorii, že nedůvěra k Rusku není udávána inherentním strachem a nelibostí, ale je naopak přirozenou reakcí populace na mezinárodní politiku a její podávání. Pro ilustraci zde využijí vládu Donalda Tuska a její klíčové momenty, spolu s výchozími daty z roku 2007, kdy došlo ke změně vlády.

4.1. Deeskalace Tuska

Premiér Tusk zaujal v mnoha věcech opačný postoj než jeho předchůdce. Jednou z nich bylo distancování se od problematiky Ukrajiny a Gruzie. Tím, že se oddálil od těchto států a místo toho se soustředil na vztahy s Bruslem a Berlínem nepřímou uklidnil vztahy s Ruskem a dočasně vyřešil spor vlivu. Předcházející vláda byla toho názoru, že bývalé svazové státy by měly projít stejnou transformací jako Polsko. Tzn. demokratizací, upravení na kapitalistické tržní hospodářství a přípravy na vstup do NATO a EU. Názor, který pokud

by byl plně uskutečněn, by rozsáhle poškodil Ruské geopolitické postavení a bezpečnost (Nowak 2010, s. 3). Vyřešením sporu o vliv byla uvolněna možnost pro zlepšení otázek okolo společné historie.

Během prvních tří let se koaliční vládě Donalda Tuska podařilo poznatelně zlepšit pohled na Rusko. Podle autora Raymonda Tara spadlo přesvědčení o tom, že má Polsko protiruskou politiku, z jedné třetiny na jednu pětinu během prvních tří let vlády Tuskovi koalice společně s nárůstem proruských sympatií z 36 % na 47 % (Taras, 2015). Je zde vidět přímá úměra mezi změnou zahraniční politiky nové koalice a zlepšením vztahů s Ruskem. Kroky Tuskovi vlády vedly přímo k lepšímu vztahu s Ruskem, které bylo v následku ochotno učinit ústupky, primárně okolo historie, které ovlivnily vnímání státu veřejností.

4.2. Pád letu u Smolenska

Pád letu s polským prezidentem se stal zlomovým pro vztah mezi státy. V dubnu při něm zemřel prezident Lech Kaczyński s manželkou a několika vysoce postavenými členy polské politické sféry. Ke zlomu ale nedošlo okamžitě. Naopak vztahy mezi Varšavou a Moskvou se do jisté míry na čas zlepšily.

Ke zhoršení došlo v průběhu roku od pádu letadla, kdy došlo k přesvědčení polské veřejnosti, že okolnosti letu jsou Rusy zatajované a informace, které byly zveřejněny nejsou důvěryhodné. Úpadek ve vzájemné důvěře je vidět na datech agentury Pew, která uvádí nárůst negativity vůči Rusku o 7 % (Devlin 2015), tak agentury CBOS, která uvádí návrat k průměrným až špatným vztahům (CBOS 2011, s. 1, 2). Společně s tím vidíme návrat Katyně do povědomí polské veřejnosti. Polovina dotazovaných odpověděla, že masakr spíše ovlivňuje vztahy mezi Ruskem a Polskem a 30 % odpovědělo, že rozhodně ovlivňuje tyto vztahy, oproti 12 % a 2 % respondentů, kteří tvrdili, že spíše ne nebo rozhodně neovlivňuje (CBOS 2010, s. 1).

Vysvětlení na základě reakce na mezinárodní politiky je lépe odraženo na nárůstech a pádech polského mínění a důvěry k Rusku. Při porovnávání politiky a statistik vidíme spojitost. Kladný dojem narostl s Tuskovou politikou a klesl po neadekvátním vysvětlení pádu letu u Smolensku a také po ruské anexi Krymu v roce 2014, kdy narostla negativita o bezmála 30 %. Přesto jsou ukazatele, podle kterých se dá vykládat zhoršení na základě rusofobie. Jedním z těchto ukazatelů je historie, která je v pozadí mnoha sporů mezi Ruskem a Polskem. Mohl bych tedy polemizovat, jestli zde nejde o jistou míru kombinace

mezi předem existující náchylností vůči Rusku a zahraniční politikou.

5. Role historie v politické rovině

Jak jsem již zmiňoval v předešlých kapitolách, historie, a to zejména druzho-válečná, je integrální součástí polské i ruské identity. Klade se zde tedy otázka, do jaké míry rozdílly v historickém výkladu a rozdílly v důrazu na historii mezi hlavními stranami v Polsku, ovlivňují interní a mezinárodní politiku obou států a jejich vlád. Zejména tedy vládu polské strany PiS. Domnívám se, že je do jisté míry možné předčasně určit to, zda má strana větší tendenci přiklánět se k rusofobii či reakční teorii, na základě role historie v jejich volebním plánu.

5.1. Historie v programu strany Právo a spravedlnost

Program z roku 2011 je ten, na kterém strana vedla svou kampaň a posléze, roku 2015, vytvořila většinovou vládu. Politický program, ze kterého strana vycházela, stavěl do velké míry na polském patriotismu, výchově a držení suverenity – jak je v programu definováno v kapitole o výuce a výchově a kapitole o bezpečnosti. Přesto ale PiS několikrát zdůrazňuje nutnost a vůli zlepšovat vztahy s Moskvou.

5.1.1. Historie

Prvním odkazem na historii a její roli v polské kultuře, podle strany, je důraz na patriotické vychování. Tomu by měly podléhat polské školy. V rámci něho by mělo docházet k aktivitám na připomínání si a vyučování národní historie. Strana sama používá pro příklady údržbu památních míst v okolí školy, cesty na historicky důležitá místa v Polsku i bývalém SSSR (v době psaní programu by se dalo spekulovat o katyňském podtextu) a rekonstrukcích historických událostí (PiS 2011, s. 135). Je zde vidět odkaz strany na svůj politický směr – konzervatismus. Důležitost kladena na „správnou“ výchovu vůči historii je markantní. A to především tím, že jde o první blok ve struktuře volebního programu. Dávajíc tím najevo nadřazené postavení výuky v Polsku, a tedy i výuky správné historie, na úkor bezpečnosti a postavením ve světě či sociálních otázek. Bezpečnost a postavení ve světě je blok třetí a poslední.

5.1.2. Bezpečnost

V ohledu na bezpečnost PiS reprezentuje názor, že členství v EU a NATO nejsou garancemi, je tedy nutné se o ni samostatně přičinit. Jedním ze způsobů samostatného udržení bezpečnosti státu je, podle strany, pomocí dobrých vztahů s Ruskem v oblasti energetiky. Je nutné zdůraznit, že stejný přístup nepanuje v oblasti historie, přestože PiS tvrdí ve svém programu, že historicko-geopolitické postavení Polska je udáváno vztahy s Německem a Ruskem. PiS uvádí, že prezident Vladimir Putin se dopustil poškození zájmů (neudávají, zda jde o zájmy strany či státu, lze ale usoudit že je prezentují jako totožné) při svém proslovu na komemoraci obrany Westerplatte (PiS 2011, s. 214–220). Z postoje strany vůči historii a roli historie v oblasti bezpečnosti vidíme strukturu priorit. Důraz na korektní vzdělání předchází tématu státní bezpečnosti. To je ještě více ilustrováno na „křivdě z Westerplatte“. PiS si uvědomuje důležitost vztahu s Ruskem pro bezpečnost státu. Přesto však volí interpretovat progresivní krok vyjednaný za Donalda Tuska negativně. Ilustruje to váhu, jakou dává strana historii a zároveň poukazuje na potenciál výkladu pomocí rusofobie, který právě z takového pozadí těží.

5.2. Historie v programu strany Občanská platforma

Opoziční strana Občanská platforma, která vládla v koalici do roku 2015 a za kterou kandidoval na post premiéra Donald Tusk, do určité míry formuje postoje PiS, jakožto jejich oponenta. Pro potřeby této práce je však brána v potaz primárně kvůli reprezentaci opozičního přístupu proti metodám PiS. Politický program, který je pro tento výzkum primární, je z roku 2015, kdy se Občanská platforma (OP) dostala do opozice, ve které stále figuruje. Především byl formulován roku 2007, což je pro tuto práci příliš tematicky vzdálené.

Na rozdíl od svého protějšku OP neklade velký důraz na patriotickou výchovu a vzdělání v historii. Ve vizi strany hraje vzdělání důležitou roli, ale historie v ní tak prominentně nefiguruje. Místo toho se obrací na lepší kvalitu školského aparátu jako celku. V ohledu bezpečnosti se drží tento odklon od strany PiS, byť se obě strany shodnou na tom, že dobré vztahy s Ruskem jsou v jejich zájmu. Markantně se však liší způsob, jakým tohoto cíle chtějí docílit. Občanská platforma si klade za klíčové držet silnou kooperaci s EU i NATO a řešit potenciální spory v souladu s jejich cíli. Fakticky to znamená podřízení části své politiky Francii, Německu, a Velké Británii (v době formulování programu byla Velká Británie stále součástí EU). Společně s tím klade strana důraz na rozvoj programu Východní partnerství a propagaci postupné integrace zapojených států

(Občanská platforma 2015, s. 35–68).

Občanská platforma je pro účely této práce dobrým příkladem toho, co znamená být reakčním vůči mezinárodnímu dění. Na rozdíl od svého protějšku neklade velký důraz na interpretaci historie a snaží se delegovat část rozhodování na orgány EU a NATO s tím, že hájí jejich zájmy. Jde tak o politiku prosazující zájmy Polska jako státu, který je součástí evropského kolektivu. V souladu s tím používá také společně vyznávané hodnoty a cíle.

6. Historický kontext

Pro plné pochopení vlivu katyňského masakru na mentalitu polského obyvatelstva je třeba přidat určitý kontext pro to, jak Moskva zakryla a poté držela v tajnosti pravdivý sled událostí. Na jaře roku 1940 během masakru přišlo o život dvacet dva tisíc polských důstojníků, policistů a členů inteligence (Wasilewski 2013, s. 672). Popravy byly vykonány příslušníky NKVD poté, co Sovětský svaz převzal kontrolu nad východním zábozem Polska. Akt však nezůstal utajený. Třináctého dubna 1943 Rádio Berlín oznámilo světu nález masového hrobu polských důstojníků ve východním Polsku (Wasilewski 2013, s. 671). Tím byl vztah polského národa a Sovětského svazu navždy poznamenán. Nebyl však začátkem nedůvěry k Moskvě. Ten přišel ještě před ohlášením nálezů Němci.

6.1. Polské rozhořčení

Představitelé polského lidu vyjednávali se zástupci SSSR o osudu válečných zajatců z řad bývalé polské armády, kteří byli internováni ve třech táborech na území dnešního Ruska. Postup jednání s Moskvou byl z počátku umírněný a nezpochybňoval dobrou vůli (Kaiser 2003, s. 109). Jednatel za Polsko, profesor Stanislaw Kot, operoval v zajetém statu quo a s informacemi o tom, že vojáci jsou naživu a vězněni v táborech na Sibiři. Jeho protějšek Andrej Vyšinský¹ se řídil instrukcemi od NKVD, schválených ministrem zahraničí Molotovem a Josefem Stalinem, který se v jeden moment sám účastnil jednání s generálem Sikorským o osudu zajatců, během kterého prohlásil, že vojáci jsou na svobodě (Kaiser 2003, s. 113). Polská exilová vláda v Londýně byla okolnostmi nucena 16. dubna 1943 vydat svou interpretaci událostí, ze které bylo jasné postrádání patnácti tisíc válečných zajatců, kteří podle členů politbyra byli osvobozeni či přešli z řad Rudé armády do Mandžuska (Bell 1989, s. 64).

Polské verzi se ale nedostalo patřičné pozornosti. Sovětský zpravodaj Pravda obvinil

¹Andrej Vyšinský byl sovětským generálním prokurátorem a právníkem. Autorem sovětského trestního zákoníku a sovětským delegátem na Norimberských procesech.

exilovou vládu z kolaborace s Němci proti SSSR založenou na přizvání mezinárodního Červeného kříže na prošetření situace jak exilem, tak Berlínem. Pro nátlak od Spojených států a Velké Británie byla exilová vláda nucena stáhnout svou žádost k Červenému kříži (Wasilewski 2013, s. 674) a následně přerušit diplomatické styky s SSSR (Bell 1989, s. 65).

6.2. Obvinění Německa

Okolnosti nebyly Německu ve věci Katyně nikdy nakloněny. Do porážky u Stalingradu bylo agresorem, který využíval propagandu k diskreditování svých protivníků. Po prohře bylo zatlačeno na ústup a přišlo tak o dominantní pozici. Byť zde byla snaha polské exilové vlády dopátrat se pravého viníka, Sovětský svaz a Stalin měli ve Spojených státech amerických i v Britském impériu vysokou popularitu mezi obyvateli. Tah proti východnímu partnerovi byl tak politicky i vojensky nemožný (Bell 1996, s. 37). Situace, které využilo NKVD pro falzifikaci důkazů a upevnění svého výkladu dějin.

6.3. Falzifikace důkazů

Smolenská oblast byla osvobozena v září 1943. Chvilí poté do Katyně dorazili členové NKVD a nově založené Burdenkovy komise. Jejich úkolem bylo zajistit dostatek důkazů pro prokázání německé viny. Došlo tak k padělání důkazů datující úmrtí obětí a ovlivňování svědků (Bell 1989, s. 678). Dá se debatovat o tom, do jaké míry bylo toto plánováno předem. Zda nebyl masakr komplexní způsob, jak podrýt německou suverenitu a „dopadením viníka“ si získat polský lid na svou stranu. Faktem ale je, že část vražd byla vykonána Vasilijem Blokhinem, vrchním popravčím NKVD. Za jeho vedení a často jeho rukou byli Poláci popraveni pomocí německé zbraně Walther PPK (Meis 2011, s. 239-240).

Důkazy vytvořené NKVD se ukázaly být natolik přesvědčivé, že byli ochotni je přednést před tribunál v Norimberku. Odsouzení Hermana Göringa za masakr by zpečetilo sovětskou verzi událostí. Žaloba ale neprošla před britské a americké členy tribunálu a byla prohlášena za neprůkaznou. Došlo k tomu na základě nejasností v detailech důkazů předloženými komisí (Wasilewski 2013, s. 682).

Zde je nutné, abych přednesl opět do popředí verzi předloženou polskou exilovou vládou. Ta, i po neprokazatelnosti sovětské verze, nebyla brána spojenci v potaz. A to ze dvou důvodů. Prvním bylo to, že byla exilovou vládou stažena pouze několik dní po jejím vydání. Druhým důvodem byl fakt, že exilová vláda, která verzi přednesla, již defacto

neexistovala. Polsko bylo obnoveno a ve své podstatě pod kontrolou SSSR. Byla vytvořena nová provizorní vláda s dominantně prokomunistickým náklonem a území mělo znatelnou přítomnost Rudé armády. Je tedy pochopitelné, že verze událostí, ve které byla Moskva hlavním viníkem byla pohřbena a verze NKVD považována za pravdu.

6.4. Katyň v socialistickém bloku

Od Varšavského povstání a nárůstu vlivu Sovětského svazu, se Katyň cíleně posunula do pozadí. Se vzestupem nové Polské lidové republiky, jediným možným vysvětlením pro Katyň stala oficiální verze, vytvořená komisí za války. Dokud žil Stalin, nebyla možnost zvednout nad masakrem oponu. Ani jeho nástupce Nikita Chruščov ale neuvedl Katyň na seznamu sovětských zločinů ze stalinistického režimu. Pro Poláky to byl konec naděje.

6.5. Gomulkovo mlčení

Wladyslaw Gomulka, prezident Polské socialistické republiky do roku 1970, byl na svém postu během Chruščovovi éry. Právě Gomulka se do jisté míry postaral o to, aby Katyň nebyla veřejně objasněna. Přestože rozhovor není oficiálně potvrzený, dostal se, podle autorů knihy Katyň: zločin bez potrestání, do oběhu. Autoři knihy tvrdí, že při rozhovoru mezi státníky roku 1956, Chruščov přiznal Katyň jako zločin stalinismu a navrhl, aby ho Gomulka podpořil v odsouzení zločinu a použil ho pro vzájemné sblížení obou států. Ten to však odmítl s tvrzením, že Polská reakce by byla řetězová, plná otázek a bádání. Proto také po návratu z Moskvy nařídil médiím mlčenlivost okolo Katyně (Cienciala 2007, s. 240).

V roce 1959 bylo rozhodnuto, že spisy zavražděných musí být zničeny. Společně s nimi byly zničeny také dokumenty o lidech, kteří o masakru rozhodli a vykonali ho, takzvané Trojky, protokoly NKVD a také spisy, které se týkaly vykonání trestu. Společně s tím byl vystaven pomník uctívající mučedníky, kteří zemřeli v Katyni – byli zavražděni nacisty. Tím byla paměť upravena a bylo „garantováno“ povolení pouze jedné verze výkladu dějin. Jak Sověty, tak Poláky (Cienciala 2007, s. 240, 241).

6.6. Glasnost

V rámci této reformy přišlo rozvolnění režimu a s ním i liberalizace médií. Jelikož reforma přišla z Moskvy, týkala se také satelitních států. Polská státní média měla prvně možnost otevřeně psát o potlačované historii. Je však otázka, jak by se situace vyvinula, kdyby prezident Polské lidové republiky, generál Jaruzelski, zastával názor, že zveřejnění pravdy povede k jejímu přijetí a sblížení se Svazem (Cienciala 2007, s. 245). Tím by urychlil postup událostí. Byl totiž přesvědčen, že zadržování informací o společné historii bude místem pro nárůst nedůvěry a odcizení od režimu a od Moskvy (Valkenier 1991, s. 249).

6.7. Odhalení pravdy

Polsku, byla pravda o masakru sdělena 13. dubna 1990, po tom, co prezidentu Jaruzelskému přišly dokumenty o Katyni z doby provedení masakru, společně s oficiálním přiznáním viny prezidenta Gorbačova. V nich však byla celá vina svalena na NKVD, a ne na stát nebo režim jako takový (Jazborowska 2008, s. 142). Je nutné zde podotknout, že k tomuto došlo až po ustavení první demokratické vlády v Polsku a rozpadu Polské lidové republiky. Je zde vidět, že Moskva se do posledního momentu snažila zabránit rozpadu mýtu, který byl vytvořen Stalinem a pravdu přiznala až když byl rozpad východního bloku definitivní.

Přestože se může zdát, že byly informace předány dobrovolně, je nutné pro kontext a porozumění postoje Polska vůči Moskvě zdůraznit, že to tak nebylo. Za zveřejněním informací a oficiálním přiznáním viny stály dvě události. První bylo ultimátum Jaruzelského, ve kterém byly předloženy dvě možnosti. Sdílení materiálu k masakru nebo zrušení státní cesty do Moskvy. Zrušení cesty bylo v tu dobu stále nemyslitelné, jelikož oba státy byly i nadále propojeny přes RVHP a Varšavskou úmluvu (zanikly o rok později). Druhou událostí, bylo odvysílání rozhovoru s historičkou Natálií Lebedievou² v SSSR. V tomto státem nepovoleném interview byly publikovány informace, dosud nezpřístupněné režimem, které přímo ukazovaly na roli Moskvy a NKVD při masakru (Cienciala 2007, s. 251, 252).

² Natalie S. Lebedieva je ruská historička a autorka. Byla součástí sovětského archivářského týmu, který se zabýval Katyní. Sepsala publikace o masakru, které byly blokovány režimem. Po jeho pádu vydala knihu o masakru v Katyni.

Idea Katyně se dostala opět do popředí polského povědomí s pádem letu s prezidentem v roce 2010 u Smolensku. To konkrétně v roce 2015, kdy strana PiS, které předsedá bratr zesnulého prezidenta, sestavila většinovou vládu. V ten moment idea katyňské křivdy, vzbuzena smolenskou tragédií, začala opět ovlivňovat politiku. Zejména oblasti historie (téma okolo druhé světové války), diplomatické styky mezi státy a reakci na situaci na Ukrajině a bezpečnost polského státu jako celku. V této části práce budu sledovat vývoj těchto oblastí mezi lety 2015 a 2019, jejich spojitost s Katyní a dopad na míru důvěry mezi státy. Pomocí reakční a rusofobní teorie poté odpovím na otázku, jak utajování masakru vedlo k nárůstu nedůvěry v daném období.

7. Problematika druhé světové války

Historie, jak již jsem psal v předešlé části práce, je důležitou součástí polské politiky. Zejména pokud jde o historii sdílenou s Ruskem. Během svého prvního mandátu, se Donald Tusk zasloužil o pokrok v této oblasti, když prezident Putin otevřeně odsoudil vraždu v Katyni na její komemoraci. Roku 2015 však přišel zvrát, který tento pokrok zastavil, když ruský ambasador v Polsku prohlásil Polsko za agresora během druhé světové války.

7.1. Ambasador Sergej Andrejev

Ambasador Sergej Andrejev popsal sovětský útok na Polsko jako akt sebeobrany. Ambasador se poté hájil v rozhovoru pro polskou soukromou televizi TVN, kde prohlásil, že Polsko mohlo za svůj osud tím, že ustavičně během 30. let blokovalo vytvoření proti hitlerovské koalici se Svazem a ostatními evropskými velmocemi (Istel 2019). Reakce Polska byla v době nařčení ambasadora přímo úměrná situaci. Nešlo o výrok prezidenta Putina nebo oficiální postoj Ruské federace. Proto byl ambasador Andrejev pozván na ministerstvo zahraničních vztahů na bilaterální vyřešení situace. Tehdejší premiérka za Občanskou platformu Ewa Kopacz se od věci do určité míry distancovala a přenechala řešení právě na ministerstvu zahraničí. Krok, který by se retrospektivně dal považovat za velice nemoudrý, jelikož počet narážek a mis interpretací historie narostl. Zejména pokud vezmeme v potaz fakt, že v roce 2009 došlo k podobnému incidentu ze strany Ruska, kdy bylo ruskými médii tvrzeno, že Polsko nabízelo Japonsku možnost otevření druhé fronty proti SSSR, společně s Němci (Istel 2019).

Incident s ambasadorem poukazuje na stav priorit tehdejší vlády. Jakožto následovná

vláda po pokrokovém přístupu Donalda Tuska, je vidět jejich určitá míra benevolence a tolerance vůči Rusku. Řešení proběhlo na úrovni ministerstva zahraničí, a to bez účasti ministra či jeho náměstka, pouze s vrchním představitelem oboru pro východní styky (Istel 2019). Polská vláda v tu dobu považovala sérii mylných výroků prezidenta Putina o druhé světové válce a výrok ambasadora za pouhou reakci na ztíženou situaci v globálním politice kvůli situaci na Krymu. Ta vedla k sankcím proti Ruské federaci a k posílení partnerství mezi Polskem a Spojenými státy. Podle mluvčího prezidenta Dudy byly výroky reakcí na sankce Washingtonu, které zbrzdily stavbu Nord Stream 2. Že by šlo o cílenou kampaň proti Polsku, nikdo z představitelů státu netvrdil.

7.2. Ústavní dodatek o totalitních režimech

V roce 2017 prošel legislativním procesem v Polsku dodatek Ústavy, který zakazuje propagaci komunismu a jiných totalitních režimů. Podle čl. 2.1 ze dne 22. června 2017 novela tvrdí že „...existuje památník připomínající osoby, organizace, události nebo data symbolizující komunismus nebo jiný totalitní režim nebo jinak propagující takový režim, odstraní tento památník...“ (Dz.U. 2017 poz. 2495). V souladu se zákonem proto došlo v Polsku k odstranění památníků Rudé armády a jejich vojáků nacházející se mimo oblasti posledního odpočinku. Ty jsou od zákona osvobozeny.

Tento zákon opět rozohnil problematiku historie mezi oběma státy. Rusko v reakci na polský proti-totalitní zákon začalo s informační kampaní ve snaze očernit polskou historii. Rétorika spočívala v prezentaci Polska jako státu opovrhujícím sovětským osvobozením od nacismu. Státem, který ničí pomníky a hroby padlých vojáků Rudé armády. Spolu s tím bylo Moskvou tvrzeno, že Polsko bylo spoluodpovědné za vznik druhé světové války (Woycicki 2017, s. 12-13). Dobrým příkladem je novinář Dimitrij Kiseljov a jeho výstup ve státní televizní stanici Rusko 1. Kiseljov v rámci ruského postupu tvrdil, že Polsko se dnes prezentuje jako oběť druhé světové války, přitom však, bylo jedním z iniciátorů se snahou zisku, kterému se situace vymkla z ruky (Dimitrij Kiseljov 2017).

Je nutné říct, že na rozdíl od roku 2015, byla tato situace jednoznačně ruským plánovaným útokem proti Polské historii. Šlo o koordinovanou aktivitu médií, státu a institutu pro vojensko-historický výzkum. Právě na jeho konferenci generál Chwarkov pronesl obvinění o snaze západních států očernit ruskou historii (Dura, 2017). Je proto pochopitelné že v srpnu 2017 89 % Poláků uvedlo, že Rusku nedůvěřuje, a 65 % uvedlo Rusko jako největšího nepřítele národa. V rámci toho jde ovšem o pokles z 83 %

respondentů v roce 2014, kteří uvedli Rusko jako největší hrozbu národu (Woycicki 2017, s. 11).

V tomto případě se ovšem klade otázka, kdo byl iniciátorem problému. Je diskutabilní, zda by se Moskva rozhodla pustit do informační kampaně proti Varšavě, pokud by nedošlo k odstranění pomníků uctívající padlé občany Svazu. Dovolím si proto tvrdit, že tato instance úmyslné mis reprezentace historie je do určité míry také vinou Polska, přestože má právo na svém území vymáhat své zákony. Bylo však předem jasné, že odstranění pomníků uctívající oběti SSSR, jehož nástupnickým státem je Rusko, neprojde bez odezvy. Na druhé straně nutné říct, že reakce Ruska nebyla nijak ospravedlněna a nárůst nedůvěry vůči němu je proto zcela pochopitelný, pro naše potřeby se dá kvalifikovat jako reakce na nepřiměřenou odpověď Moskvy.

7.3. Komemorace druhé světové války

Poslední případ, kdy Rusko manipulovalo s historií, se odehrál 24. prosince loňského roku, kdy prezident Vladimir Putin obvinil při svém proslovu Polsko ze započetí druhé světové války (Vladimir Putin did it again, 2019). Nyní je rozšířeno přesvědčení, že prezident Putin zacílil na Polsko jako reakci na rezoluci Evropského parlamentu z 19. září, kde je Pakt Molotov-Ribbentrop pokládán jako důvod pro započetí války, a tedy vina je na straně Německa a SSSR (P9_TA(2019)0021, 2019). Prezident Putin se proti rezoluci ohradil a bránil historii Ruska pomocí sovětské rétoriky tvrzením, že vinu za válku nesl západ svou neschopností zabránit agresi svou politikou appeasementu. Na svém proslovu se Putin odkazoval na tehdejšího ambasadora Polska v Berlíně, který sdílel Hitlerovi antisemitistické názory. Své tvrzení o vině západních mocností podkládal dohodou z Mnichova, na jejíž základě došlo k zabránění Sudet roku 1938 a následně vytvoření Protektorátu Čechy a Morava (Osborne, 2019).

Polská vláda se domnívá, že se Putin pouští do anti-polské propagandy ze dvou důvodů. Prvním důvodem je rezoluce Evropského parlamentu. Druhým důvodem je jeho nepozvání na komemoraci 80. výročí druhé světové války, které se odehrálo ve Varšavě 1. září loňského roku. Anti-polská rétorika narostla v ruské státní televizi již po nepozvání Putina do Varšavy. Vyvrcholila však až proslovem samotného ruského prezidenta, ve kterém označil Polsko za spoluvíníka druhé světové války (Anon., 2019). Polský vicepremiér Jacek Sasin hájil však prezidentovo nepozvání jako reakci na ruskou agresivní politiku vůči bývalým sovětským státům a jako solidaritu s Ukrajinou (Istel 2019).

Prezident Duda i premiér Morawiecki označili Putinovo osočení jako snahu najít terč pro státní propagandu ve snaze odvrátit pozornost Rusů z jeho vlastních neúspěchů. Výroky ruského prezidenta byly společně odsouzeny všemi stranami polské Dumy a Senátu. Premiér Morawiecki posléze označil ruské přepisování historie za hrozbu pro Evropu.

Neodpovídající jsou ovšem data ohledně důvěry k prezidentu Putinovi. Podle agentury Pew research center data z roku 2017 tvrdila, že 89 % Poláků nemá k ruskému prezidentovi důvěru, 4 % Poláků důvěru k ruskému prezidentovi má (Vice, 2017). V roce 2020 se data však změnila na 79 % proti a 15 % ve prospěch Putina (Huang, 2020). Pokud zasadíme tato data do perspektivy od pádu letu s polským prezidentem roku 2010, kdy šlo o 46 % nedůvěřujících a 45 % důvěřujících, narostla nedůvěra na rekordních 89 % v roce 2017. Od té doby ovšem poklesla o 10 %. Není však možné vyvozovat závěry pouze na základě historické problematiky. V následující části se proto zaměřím na situaci na Ukrajině.

8. Krymská anexe

18. března 2014 Rusko anektovalo Krym. K anexi došlo po revoluci, která vedla k sesazení ukrajinského prezidenta Janukoviče a nastolení nové vlády v únoru téhož roku. Anexe Krymu a následná ruská agrese vůči Ukrajině měla a stále má znatelný negativní dopad na vztahy mezi Polskem a Ruskem. Ukrajina byla na cestě k přistoupení do Evropské unie. Polsko tento krok podporovalo. Právě rok 2014 byl pro důvěru k Rusku zlomový. Nedůvěra narostla na 81 % z předešlých 54 % (Devlin, 2015). Spolu s tím, dle agentury CBOS, alespoň 73 % Poláků do určité míry souhlasí s tvrzením, že prezident Putin se snaží obnovit impérium podobné SSSR (Roguska, 05.2014) a že teritoriální nároky Ruska nebudou omezeny pouze na Ukrajinu (57 % Poláků věří) (Roguska, 10.2014).

Agresivní politika Ruska vůči Ukrajině ovlivnila vztahy mezi Polskem a Ruskem nejvíce v rámci politického přístupu k Moskvě. Polsko bylo za vlády Občanské platformy zaměřeno na zlepšování vztahů s Moskvou. Donald Tusk byl názoru, že dobré vztahy povedou k bezpečnosti a kooperaci, primárně v otázkách energetiky a historie. Vláda PiS však byla do jisté míry nucena odklonit se od tohoto přístupu. Vláda PiS premiéra Morawieckého se v reakci na ruskou agresi rozhodla více angažovat ve třech klíčových oblastech. Bezpečnost státu, energetická nezávislost na Rusku a návrat vraku letu Tu – 154 (Legucka 2019, s 203-205).

Vláda PiS zaujala tvrdou pozici vůči Moskvě, jak je evidentní z nepozvání prezidenta Putina na komemoraci 1. září 1939 do Varšavy a následné ruské proti polské propagandy. S odvrácením od cesty sbližování se PiS zaměřilo na posílení svých vlastních obranných schopností. Drží tak svůj volební plán a tvrzení, že NATO a EU nejsou garancemi, přestože se účastnili setkání NATO a Ruska s cílem řešení situace na Ukrajině. Klíčem pro posílení vojenské síly je dokument z roku 2017. Dokument předpokládá, že Rusko zůstane u agresivní politiky nejméně do roku 2032 spolu s možností vyprovokování zástupných válek s cílem vytváření nového tlaku na západní státy (Legucka 2019, s. 205-208). Z toho důvodu se vláda Polska rozhodla o modernizaci svých vojenských sil, užší kooperaci se Spojenými státy a návrhu stálé vojenské přítomnosti Washingtonu v nové základně Fort Trump.

Energetika je však pro Polsko věcí složitější, jelikož je vázáno smluvně odebírat fixní množství zemního plynu od ruské společnosti Gazprom. Ruský podíl energetiky v Polsku přesahuje 75 %, čímž se stává Polsko na ruském plynu závislé. Problematika, která se nejvíce odráží na Polsku, není jejich snaha omezit ruský plyn příklonem k Spojeným státům, Dánsku a Norsku, ale zpomalení stavby Nord stream 2. Vlády PiS či Občanské platformy byly vždy ve vokální opozici proti konstrukci plynovodu v Baltském moři. Mateusz Morawiecki v rozhovoru pro CNBC v květnu 2019 nazval projekt jako proti-evropský. Spolu s tím zdůraznil, že nová trasa pro transport pohonných hmot přímo a bez potřeby tranzitních států, je pouze nový způsob, jakým prezident Putin může vydírat Polsko a zejména Ukrajinu (Stevens, 2019).

Agresivní politika prezidenta Putina má své dopady na diplomatické styky s Polskem, které se neustále zhoršují. Polsko se přidalo jednomyslně na stranu Ukrajiny. Podporuje integritu ukrajinského území a snaží se posílit obranyschopnost svého území. Otázka energetiky je pro Poláky důležitá, lépe odráží momentální naladění vůči Rusku. Na projektu Nord Stream 2 je patrné, že vládnoucí strana PiS je v přímé opozici k ruským plánům. Aktivně se snaží najít způsoby zmenšení vlivu Ruska jak na Polsko, tak na Evropu. Nejde však o problematiku, která by se dala zahrnout do kolonky rusofobie či historického odůvodnění. Postup PiS je v případě bezpečnosti energetické i vojenské přímou reakcí na ruskou politiku posledních několika let.

9. Pád letu Tu-154

Pád letu s prezidentem a vrcholnými představiteli státu v roce 2010 byl pro Polsko otřesem a zlomovým bodem. Často je přirovnáván k modernímu katyňskému masakru. Primárně kvůli svému spojení s pietním místem a společné historii s Ruskem. Během vlády strany OP se pád letu po přezkoumání komise považoval za vyřešený a nešťastnou tragédií. S nástupem strany PiS roku 2015 došlo ke změně. Smolensk se dostal zpět do popředí politického dění. PiS se zaměřil na dvě hlavní oblasti okolo letecké havárie. Snahu dostat zpět trosky letadla a „objasnění příčiny havárie“ pomocí nového vyšetřování. V únoru roku 2016 ministr obrany Macierewicz (za stranu PiS) oznámil znovu otevření vyšetřování pádu letu. Jako důvod byly udány chyby v prvním šetření z roku 2010. Ministr spolu s předsedou PiS a za podpory prezidenta tvrdili, že letoun se rozdělil na několik částí před dopadem na zem. Proto je potřeba prošetřit, jestli nedošlo k výbuchu na palubě letadla ještě před jeho přistáním.

9.1. Dopad vyšetřování

Šetření bylo vyhlášeno roku 2016. Vyšetřovací zpráva zveřejněna roku 2018 prohlásila, že letadlo spadlo z důvodu výbuchu na palubě, který utrhl část levého křídla a vedl ke zřícení letu (Macierewicz, 2018). Vyšetřování samotné však nic nebylo schopno konkluzivně prokázat. Vznikla řada konspiračních teorií o atentátu na prezidenta a cíleném výbuchu na palubě. Vzniklé teorie, podle rozhovoru Macieje Laska pro iRozhlas z roku 2018, výsledky vyšetřující komise z roku 2010 odmítají. Neexistují totiž prokazatelné důkazy o explozi, které by byly nalezeny na místě tragédie (Harzer, 2019).

Výsledek snahy propagátorů konspiračních teorií se však neuchytil. Podle průzkumu polské televize TVN z roku 2018 pouze čtvrtina obyvatel věří v teorie představitelů PiS o cíleném útoku na prezidenta. Většina polské veřejnosti (59 %) věří v nešťastnou náhodu zřícení letadla (Jaźwiński, 2018). Tato data jsou přímo úměrná vývoji domácí politiky PiS, zejména Jaroslava Kaczyňského, který řadu let organizoval měsíční pietní akce ve Varšavě. Kaczyński a jeho společníci byli často obvinováni z pokusů o vytvoření „smolenského náboženství“ uctívající padlé jako mučedníky (Sieradzka, 2019). Co však zprvu pomohlo PiS vyhrát volby v roce 2015, není dále použitelnou strategií. Podle politologa Bartoloměje Biskupa měla havárie polského vládního letu na vztah s Ruskem pouze krátkodobý dopad. Šlo o chvilkové sblížení mezi státy v rámci projevení soustrastí po smrti polského prezidenta. Hlavní dopad byl na politiku domácí (antagonismus mezi

PiS a OP) a na vztah Polska se Spojenými státy, které se od roku 2010 stále více sbližují. Dnes má incident ze Smolensku spíše kontextuální dopad v podobě pře o vrak letadla, který je stále v ruském držení, a slouží jako prostředek pro ruskou politiku s Polskem (Bitner, 2020).

Dopad pádu letu Tu-154 nemá na dnešní situaci mezi Polskem a Ruskem tak velký efekt, jak by se dalo očekávat, přestože způsobil šok ve společnosti. Smrt prezidenta a vysoce postavených představitelů státu však vedla v roce 2010 k návratu křivdy z Katyně do polského povědomí. 80 % dotázaných v roce 2010 tvrdilo, že masakr z roku 1940 ovlivňuje, nebo velice ovlivňuje vztahy s Ruskem (Roguska, 5.2010). V následných letech se Smolensk stal klíčovým bodem pro politiku prezidenta strany PiS Jaroslava Kaczyňského. Právě na jeho pietních akcích však vidíme pravý odraz letecké katastrofy na Polsko. Když začaly měsíční pietní akce v roce 2010, účast byla v řádu tisíců. Během následných osmi let (bylo provedeno 96 pietních akcí) ale účast rapidně poklesla (Sieradzka, 2018). Pokles účasti se dá vysvětlovat ochladnutím tématu a rány v mysli národa. Spolu s tím se však i zmenšil zájem o konspirační rétoriku mezi příznivci PiS, jak je evidentní z dat z roku 2018 stanice TVN. To se projevovalo mimo jiné rovněž změnou obsahu proslovů jak Kaczyňského, tak ministra zahraničí, kteří se posunuli od slov „na konci zvítězíme“ k „je možné, že se nikdy nedozvíme pravdu“ (Shotter, 2020).

10. Dosazení teorií

Správná interpretace stavu důvěry k Rusku na základě dvou teorií je závislá na správném určení jejich klíčových aspektů a následném přiřazení k událostem v časovém rozmezí. Pro výklad rusofobií proto hledáme tři dominantní ukazatele teorie. Prvním jsou instance, které odkazují k důrazu na minulost a sdílenou historii mezi Polskem a Ruskem. Rusofobie čerpá z inherentní nedůvěry vůči Rusku pocházející právě ze společné historie, zejména druhoválečné. Druhým je negativní přístup k Rusku a zvýšená nedůvěra k Moskvě během jednání s ní. Třetím ukazatelem teorie je relativně nízká míra výkyvů v důvěře a pohledu na Rusko oproti teorii zahraniční politiky, jelikož teorie rusofobie nevychází z momentální situace, která by způsobovala výkyvy, ale z historie.

Výklad teorií zahraniční politiky je opakem k rusofobii. Tato teorie vychází z aktuálního dění, v tomto případě mezi Polskem a Ruskem. Z toho důvodu hledáme instance, které kladou důraz na momentální situaci. Dále očekáváme relativně vysokou

míru výkyvů v důvěře a v pohledu na Rusko. To zejména, protože teorie zahraniční politiky čerpá z více živého tématu, které způsobuje větší reakci v populaci. Poslední aspekt, který hledáme při dosazování této teorie, je snaha dospět k co nejlepšímu řešení. Teorie zahraniční politiky předpokládá, že situace, ze které daná problematika vzešla, si bude vyžadovat co nejlepší možné řešení pro daný moment kvůli aktuálnosti politické situaci.

10.1. Interpretace problematiky historie

Jako první se zaměřím na problematiku historie, která je centrálním bodem jak pro tuto práci, tak pro momentální vládu strany PiS. Strany, která jak jsem již zdůraznil v předešlé části, si zakládá na polské historii a jejím korektním výkladu.

10.1.1. Reakce na ambasadora Andrejeva

První situace, na kterou jsem se zaměřil, byla z roku 2015, kdy ruský ambasador prohlásil sovětský útok na Polsko za akt sebeobrany. Incident byl vyřešen ministerstvem zahraničí bez zapojení hlavních představitelů státu. Premiérka za OP Ewa Kopacz se od aféry sama distancovala. Incident se jako jediný z uvedených příkladů odehrál za vlády Občanské platformy. Tento fakt do jisté míry ovlivňuje styl, jakým byl problém řešen. Šlo o rychlé rozřešení problematiky se snahou dojít k nejlepšímu možnému výsledku, a zároveň s možností ruského ambasadora objasnit svůj postoj v polské televizi. Důraz na korektní interpretaci minulosti nebyl větší než snaha objasnit souvislosti a přednést řešení. Mluvčí prezidenta incident označil jako ruskou reakci na sankce, které zbrzdily stavbu Nord Stream II. Stejně byl incident prezentován i tehdejší vládou OP. Z toho důvodu kategorizují tento incident jako reakci na zahraniční politiku, jelikož splňuje dvě ze tří stanovených kritérií. Větší důraz je kladen na momentální situaci než na historii a snahu dospět k řešení. Nárůst ne důvěry vůči Rusku o 8 % mezi lety 2014 a 2015 je argument příliš nejasný na zařazení do jakékoliv teorie, a to primárně z důvodu velkého nárůstu nedůvěry (27 %) v návaznosti na ruskou anexi Krymu. Proto se nedá považovat následný nárůst čistě za vinu historické problematiky.

10.1.2. Ústavní dodatek

Druhá instance vznikla z důvodu polského dodatku k ústavě zakazující propagaci totalitních režimů v roce 2017. V následku čehož došlo k odstranění pomníků odkázaných Rudé armádě, jakožto armádě totalitního režimu. V reakci na odstranění pomníků došlo ke koordinované protiakci z Moskvy mířené na polskou druhoválečnou historii. Pro kompletní interpretaci je nutné zdůraznit, že zmiňovaný dodatek ústavy přišel z řad vládnoucí strany PiS. Strany, která má jasně stanovenou správnou interpretaci historie jako politickou prioritu. Strany, kterou vede Jaroslav Kaczyński, politik známý svým protiruským postojem a nedůvěrou vůči Moskvě. Se znalostí politického programu strany PiS a okolností schválení dodatku můžeme usoudit, že za touto instancí stojí rusofobie. Splněna jsou všechna kritéria nutná pro tento závěr. Prvním je nepřítomnost velkých změn či odezvy v reakci na incident. K markantní reakci došlo až po ruské proti-polské rétorice. Druhým kritériem je velký důraz na minulost, který je přítomen samotným zaměřením dodatku. Třetím je negativní přístup k Rusku, což se projevuje následným stržením pomníků Rudé armády. Vedení PiS je otevřeně protiruské a v době schválení dodatku bylo jasné, že nástupnickým státem SSSR je Rusko. Tudíž odstranění pomníků Rudé armády se Ruska bude přímo dotýkat. Reakce Moskvy byla sama o sobě následkem (do jisté míry provokovaným) polské legislativní změny a odstranění pomníků padlých vojáků SSSR.

10.1.3. Komemorace války

Poslední manipulace s polskou historií z roku 2019 je téměř opakem předešlého příkladu. Prezident Putin nebyl v pozván na komemoraci 80. výročí vypuknutí druhé světové války. V následku na to obvinil Putin Polsko z rozpoutání války. Dalo by se polemizovat, zda Putin nebyl pozván z důvodu protiruského postoje strany PiS. Oficiálním důvodem však bylo vládou Polska uvedeno, že nepozvání prezidenta Ruské federace je reakcí na ruskou agresivní zahraniční politiku a akce, kterých se dopustilo Rusko na Ukrajině. Na rozdíl od předešlé instance zde Polsko nejednalo na základě politik vládnoucí strany, nýbrž v reakci na mezinárodní situaci a v solidaritě s Ukrajinou. Proto nemůžeme připisovat začátek této historické šarvátky polské rusofobii. K pádu důvěry vůči Rusku došlo reakcí na obvinění učiněná prezidentem Putinem. Spolu s tím tato instance splňuje dvě ze tří kritérií pro teorii zahraniční politiky. Tím je 1. primární důraz na momentální mezinárodní situaci a 2. markantní změna v postoji vůči Rusku. Poslední kritérium (snaha dospět k řešení) zde nefiguruje primárně z důvodu, že k osočení došlo půl roku od komemorace druhé světové války a bezmála deset měsíců po nepozvání prezidenta Ruska.

Proto nebyl útok na polskou historii považován jako reakce na 80. výročí roku 1939, nýbrž jako agresivní politika Ruska.

10.2. Interpretace anexe Krymu

Interpretace problematiky krymské anexe je složitější než misinterpretace historie, jelikož problematika sama je reakční na události z roku 2014. V tomto případě jde však o otázku, zda se kříží reakce na zahraniční politiku Ruska a inherentní polská rusofobie či zda jedna teorie převažuje. To zjistíme tím, že se separátně zaměříme na otázku bezpečnosti a energetiky.

10.2.1. Reakce na bezpečnostní otázku

Otázka bezpečnosti je jedním z klíčových témat pro stranu PiS. Již ve svém volebním programu v roce 2011 tvrdili, že EU a NATO nejsou garancemi míru a bezpečí. Uvedli proto v programu nutnost Polska se samostatně zabezpečit (PiS 2011, s. 214). Anexe Krymu dala této politice prostor. Nedá se však tvrdit, že by plány byly hnány rusofobií, přestože Rusko bylo faktorem pro snahu PiS posílit svou vojenskou schopnost na prvním místě. K akci došlo až v roce 2017, a to na základě vypracování podkladů, které předpokládaly, že Rusko bude hrozbou pro západní státy do roku 2032 (Legucka 2019, s. 4).

Po vyjasnění původu bezpečnostní politiky jsme schopni dojít k závěru, že jde o teorii zahraniční politiky, jelikož splňuje všechna potřebná kritéria. Prvním je přítomnost důrazu na momentální vývoj situace (odkaz na historii charakteristický pro rusofobii v bezpečnosti nefiguruje). Druhým je markantní změna pohledu na a důvěry k Rusku. Mezi lety 2013 a 2014 narostla míra nedůvěry z 54 % na 81 % (Devlin, 2015) (89 % v roce 2017). Třetím je snaha dojít k řešení. Jde však o řešení v kooperaci s USA, a ne s Ruskem. Rusofobní výklad zde splňuje pouze jednu kategorii, a tou je negativní přístup k Rusku. Důraz na minulost a mírné změny nejsou pozorovatelné.

10.2.2. Energetika

Energetika je sama o sobě problematikou, která je ve své podstatě závislá na momentálním mezinárodním dění. Polská energetika je přímo závislá na Rusku a na projekt Nord Stream II. Strany PiS i OP jsou tvrdými oponenty projektu, jelikož tvrdí, že přímý spoj energie mezi Ruskem a Německem je způsob, jakým může Rusko vydírat Polsko a Ukrajinu. Energetika je proto problematikou, ve které se mísí obě interpretace. Z teorie rusofobie je zde přítomná nedůvěra a negativní přístup k Rusku spolu s

přítomností malých změn ve vnímání Moskvy. Z teorie zahraničních vztahů jde o důraz na momentální situaci a snahu dospět k řešení. Nejde proto charakterizovat energetiku do ani jedné z uvedených kategorií.

Můžeme se ale zaměřit na váhu znaků pro danou teorii namísto počtu splněných znaků. Na základě této změny můžeme tvrdit, že jde o teorii zahraničních vztahů, a to ze dvou důvodů. Prvním je fakt, že problematika energetiky se odvíjí od momentální politicko-ekonomické situace. Tudiž jakákoliv reakce Polska v této oblasti vychází dominantně z momentální situace. Druhým důvodem je fakt, že problematika energetiky nemá nic společného s otázkou historie, ze které teorie rusofobie vychází. Můžeme se v tom případě přiklonit k výkladu zahraniční politiky, jelikož její klíčový charakteristický znak je zde dominantní.

10.3. Interpretace pádu letu Tu-154

Poslední téma, na které se zaměřím, je pád letu Tu-154 z roku 2010 a jeho dopad na polské vztahy s Ruskem. Efekt, který měl pád letu na polský postoj vůči Rusku se nejlépe interpretuje, pokud rozdělíme problematiku na tři oblasti. Na vznik teorie o atentátu na prezidenta, opětovné otevření vyšetřování a na pamětní ceremonie organizované Jaroslavem Tuskem.

10.3.1. Otevření vyšetřování stranou PiS

Vyšetřování pádu letu bylo znovu otevřeno stranou PiS, za podpory prezidenta Dudy. Jestli k tomu však byly pádné důvody je velice pochybné, jelikož předešlá vláda Donalda Tuska uzavřela první šetření v roce 2010. PiS však nepovažuje výslednou zprávu za pravdivou a platnou.

Jednání PiS v této oblasti ukazuje přímo na rusofobní teorii. To z toho důvodu, že šlo o přímý projev nedůvěry a osočení Ruska z manipulace s výsledky předešlého vyšetřování. A to bez jakýchkoliv důkazů, které by manipulaci naznačovaly, čímž se splňuje první prerekvizita pro rusofobní teorii – negativní a nedůvěřivý přístup k Rusku. Druhá se splnila záhy, když strana odkazovala na historii místa, na kterém letadlo havarovalo a tím zapojila do problematiky katyňský masakr. Malé změny ve vnímání Ruska, které jsou charakteristické pro tento výklad, jsou v této instanci také přítomné. A to v stále se zmenšujícím zájmu o konspirační rétoriku představitelů strany, začínajících na 25 % a postupně klesajících.

10.3.2. Teorie o atentátu

Teorie o atentátu na prezidenta Polska, které rozproudil jeho bratr spolu s ministrem obrany po znovu otevření vyšetřování, mají stejné charakteristické znaky jako vyšetřování samotné. Jde o opětovný negativní postoj spojený s neoficiálním obviněním z vraždy, který není nijak podložen. Vychází tedy pouze z osobní politiky prezidenta strany. Politiky, která je sama o sobě velice důrazná na interpretaci minulosti. Stejně jako u obnovení vyšetřování, i zde odkazují přívrženci teorie na velké spojení s historií masakru. Poslední aspekt pro rusofobii je také splněn, a to ve stejné podobě jako v případě otevření vyšetřování.

Teorie o atentátu na prezidenta a znovu otevření vyšetřování havárie letu drží stejnou interpretační linii. To zejména z toho důvodu, že témata jsou velice provázaná, a navzájem se ospravedlňují. Je proto pochopitelné, že obě oblasti zapadají do interpretace rusofobní teorií.

10.3.3. Pamětní ceremonie Jaroslava Kaczyňského

Ceremonie byly organizovány bratrem zesnulého prezidenta, a reprezentovaly boj strany PiS a její vlády proti „ruské lži“. Organizovány byly od roku 2010 a během let ztrácely na počtu zájemců. Od roku 2015 na nich vystupoval společně s Kaczyňským také ministr obrany a společně hlásali nevyhnutelnost získání pravdy o smolenské katastrofě. Komemorace katastrofy bratrem zesnulého prezidenta nejsou samy vypovídající o stavu situace. Zájem o ně napříč veřejností však ano. Zájem obyvatel Polska o tyto ceremonie je přímo spjatý se zájmem o konspirační teorie a o vyšetřování havárie. Snižující se zájem o ceremonie nenaznačuje možnou interpretaci ani teorií rusofobie ani zahraničních vztahů. Předpokládejme, že počet lidí, kteří věří v konspirační teorii o atentátu je shodný s počtem těch, kteří by se účastnili pamětních ceremonií ve Varšavě za ideálních podmínek. Počítáme tedy s 25 % obyvatel. Poslední ceremonie se odehrála v dubnu 2018 a PiS nechal v centru Varšavy vystavět pomník zesnulým (Shotter, 2020). Emoce z katastrofy, byť byly rozprouděny v roce 2015, jsou nyní již netěžitelným zdrojem.

Tento aspekt havárie, živá paměť národa, se nedá kategorizovat pod ani jednu z uvedených teorií. Nesplňuje totiž více než jedno kritérium od každé. Jde spíše o vytracování emocí. Havárie měla nepochybně dopad na stav důvěry k Rusku a odrazila se na zahraniční politice Polska. Během následných let se ale vytratila do pozadí a nahradily jí jiné problematiky, jako např. ruská manipulace s historií, či situace na Ukrajině. Proto neleze komemorace interpretovat čistě rusofobií strany PiS. Pokud by bylo nutné zvolit

interpretaci ze dvou uvedených, situace kolem ceremonií se lépe interpretuje reakcí na zahraniční dění. Jelikož právě události od roku 2010, a zejména od roku 2014, vytlačily let Tu-154 z centra dění.

11. Závěr

Práce se zabývala otázkou, jak sovětské utajování katyňského masakru vedlo k nárůstu nedůvěry Polska k Rusku mezi lety 2015 a 2019. V období, kdy strana Právo a spravedlnost vytvořila většinovou vládu. Pro lepší uchopení problematiky byly vybrány tři klíčové aspekty polského vztahu s Ruskem, které byly následně interpretovány teoriemi rusofobie a zahraničních vztahů.

Pomocí induktivní metody shody došla tato práce k závěru, že utajování katyňského masakru SSSR ani masakr jako takový nemají v daném období dominantní vliv na důvěru mezi Polskem a Ruskem. Podle výsledků výzkumu má dominantní roli na důvěru vůči Rusku momentální stav zahraniční politiky a mezinárodního dění.

Díky specifikování na tři klíčové aspekty vybraného časového období byla práce schopna dojít k závěru ve prospěch teorie zahraničních vztahů, a to primárně z důvodu většího poměru instancí, kdy teorie převládla (v poměru 5:3), ale také díky tomu, že bylo možné přesně identifikovat oblasti, kde katyňský masakr ovlivňuje důvěru nejvíce. Jedná se o případ historické manipulace, který byl iniciován polským zákonem namířeným nepřímou proti Rusku, a o dva případy spojené s pádem letu Tu-154. Konkrétně jde o případ obvinění Ruska z atentátu na prezidenta a obnovení vyšetřování. Autor tak byl schopen dojít k závěru, že vzpomínka na Katyň byla rozprouďena v roce 2010 pádem letu s polským prezidentem a následně nějaký čas živena protiruskou rétorikou strany PiS. Téma pádu vládního letu, a tedy i Katyně, ustoupilo aktuálnějšími tématům. Z toho důvodu utajování katyňského masakru neovlivňuje důvěru mezi Polskem a Ruskem natolik, aby změna byla znatelná.

Jelikož téma této práce není doposud příliš zkoumané, je zde prostor pro další výzkum. Autor je toho názoru, že dalším logickým krokem vývoje politické situace v Polsku bude mimo jiné snaha zaměřit se na vysvětlení příčin letecké katastrofy Tu-154 z roku 2010, namísto předchozí snahy o pravdivou analýzu katyňského masakru z roku 1940.

12. Použitá literatura

12.1. Primární zdroje

- Anon., 2017. *Dz.U. 2017 poz. 2495*, Varšava. Available at: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170002495>
- Anon., 2019. *P9_TA(2019)0021: Importance of European remembrance for the future of Europe*, Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0021_EN.html.
- Anon., Speech of the President of the Russian Federation Vladimir Putin at the informal CIS summit St. Petersburg, December 20, 2019. *Embassy of the Russian Federation in the republic of Singapore*. Dostupné z: https://singapore.mid.ru/en/press_center/news/speech_of_the_president_of_the_russian_federation_vladimir_putin_at_the_informal_cis_summit_st_peter/
- Bitner, B., 10 lat od katastrofy smoleńskiej.: Politolog: tylko chwilowo zmieniła społeczeństwo na lepsze. *Polskie radio 24*. Dostupné z: <https://www.polskieradio24.pl/5/1222/Artykul/2485074,10-lat-od-katastrofy-smolenskiej-Politolog-tylko-chwilowo-zmieniła-społeczenstwo-na-lepsze>
- Prawo i Sprawiedliwość, 2011. Program Prawa i Sprawiedliwości: 2009-2011, Varšava: Prawo i Sprawiedliwość.
- Platforma Obywatelska, 2015. Program Platformy Obywatelskiej: 2015, Varšava: Platforma Obywatelska.
- Roguska B. ed., 2010. *Polish Public Opinion: May 2010*, Varšava. Dostupné z: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2010/05_2010.pdf
- Roguska, B. ed., 2011. *Polish Public Opinion: March 2011*, Varšava. Dostupné z: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2014/05_2014.pdf.
- Roguska, B. ed., 2014. *Polish Public Opinion: May 2014*, Varšava. Dostupné z: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2014/05_2014.pdf.
- Roguska, B. ed., 2014. *Polish Public Opinion: October 2014*, Varšava. Dostupné z: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2011/03_2011.pdf.

12.2. Sekundární zdroje

- Anon., Polsko sází na nacionalismus. Vesti.Ru. Dostupné z: <https://www.vesti.ru/article/1551630>
- Bell, P. M. H. "Censorship, Propaganda and Public Opinion: The Case of the Katyn Graves, 1943." *Transactions of the Royal Historical Society* 39 (1989): s.63-83. doi:10.2307/3678978.
- Besemeres, J., 2016. Poland/Russia: Peace or ceasefire? v: *A Difficult Neighbourhood: Essays on Russia and East-Central Europe since World War II*. s. 91-110.
- Cienciala, Anna. 2007. "Katyn And Its Echoes, 1940 To The Present". In *Katyn: A Crime Without Punishment*, Anna Cienciala, Natalia Lebedeva, a Wojciech Materski, 206-353. Yale University Press. s. 240-241
- Devlin, K., 2015. Anti-Russian views on the rise in Poland. Pew Research Center. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/03/19/anti-russian-views-on-the-rise-in-poland/>
- Dura, M., Rosja tworzy własną historię II wojny światowej i oskarża Zachód. Defence24. Dostupné z: <https://www.defence24.pl/rosja-tworzy-wlasna-historie-ii-wojny-swiatowej-i-oskarza-zachod>
- Harzer, F., Vyšetřovatel Smolenska: Atentát? Poláci jen nechtějí přijmout, že šlo o sérii triviálních chyb. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/smolensk-katastrofa-smolenska-maciej-lasek-lech-kaczynski-katyn-1042010-letecka_1804101800_haf
- Huang, C. & Cha, J., Russia and Putin receive low ratings globally. PewResearchCenter. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/02/07/russia-and-putin-receive-low-ratings-globally/>
- Istel, M., 2019 To nie pierwszy raz, gdy Rosja obwinia Polskę o wybuch wojny: Putin mówił o sojuszu Polski z hitlerowskimi Niemcami. Jest reakcja MSZ. In *Konkret24*. Dostupné z: <https://konkret24.tvn24.pl/swiat,109/to-nie-pierwszy-raz-gdy-rosja-obwinia-polske-o-wybuch-wojny,996653.html>
- Jazborowska, I., 2008. RUSSIAN HISTORICAL WRITING ABOUT THE CRIME OF KATYN. *The Polish Review*, 53(3), s.139-154.

- Jaźwiński, P., Smolensk. Czterdziestu tysięcy słów prezesa. In TVN24. Dostępne z: <https://tvn24.pl/magazyn-tvn24/smolensk-czterdziestu-tysiecy-slow-prezesa,147,2603>
- Kaiser, Gerd, and René Tesař. 2003. Katyň: Státní Zločin-Státní Tajemství. (1) s.113, Praha: BB/art.
- Legucka, A., Politika zagraniczna Polski wobec Rosji po aneksji Krymu. Wschód Europy: Studia humanistyczno-społeczne, 5(1), s.203-212. Dostępne z: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_17951_we_2019_5_1_203-215
- Macierewicz, A. & a, kol., 2018. RAPORT TECHNICZNY: Fakty, które przesądziły o katastrofie samolotu Tu-154M nr 101 zaistniałego dnia 10 kwietnia 2010 r. w rejonie lotniska SMOLEŃSK PÓŁNOCNY, Varšava.
- Meis, Morgan. "A Monument to Forgetting: HOW ONE DISASTER AT KATYN HELPED US TO MOVE PAST ANOTHER." The Virginia Quarterly Review 87, no. 4 (2011): s.238-45.
- Nowak, A. & Kobrinskaya, I., POLISH - RUSSIAN / RUSSIAN - POLISH RAPPROCHEMENT: A Long-awaited Decisive Move. Notes internationals CIDOB, s.23-24. Dostępne z: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionals/n1_23_24/polish_russian_russian_polish_rapprochement_a_long_awaited_decisive_move
- Osborne, S., Putin accuses Poland of colluding with Hitler in the Second World War. Independent. Dostępne z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/putin-poland-hitler-nazis-antisemitism-second-world-war-a9260011.html>
- Poland Daily Live, 2019. Vladimir Putin did it again: accused Poland for starting WW2. News of Dec. 25th 2019. Dostępne z: <https://youtu.be/ZWRr8iSA7fU?t=124>
- Shotter, J. & Foy, H., Ten years after the Smolensk air disaster, political scars remain. Financial Times. Dostępne z: <https://www.ft.com/content/41e31f96-73ac-11ea-95fe-fcd274e920ca>
- Sieradzka, M., Smolensk: The tragedy that defined Polish politics. New and current affairs from Germany and around the world. Dostępne z:

<https://www.dw.com/en/smolensk-the-tragedy-that-defined-polish-politics/a-43328611>

- Stevens, J., Nord Stream 2 explained: What it is and why it's proving controversial. CNBC. Dostępne z: <https://www.cnbc.com/2019/05/21/nord-stream-2-explained-what-it-is-and-why-its-proving-controversial.html>
- Taras, R., 2015. Poland's fixation with Russia: Fear or Reason? v: Fear and the Making of Foreign Policy: Europe and Beyond. Edinburgh University Press, s.114-150.
- Valkenier, E., 1991. GLASNOST' AND FILLING IN THE "BLANK SPOTS" IN THE HISTORY OF POLISH-SOVIET RELATIONS: 1987-1990. *The Polish Review*, 36(3), s.247-268.
- Vice, M., Publics Worldwide Unfavorable Toward Putin, Russia: But few see Russian power and influence as a major threat. Dostępne z: <https://www.pewresearch.org/global/2017/08/16/publics-worldwide-unfavorable-toward-putin-russia/>
- Wasilewski, Witold. "The Birth And Persistence Of The Katyn Lie". Online. Case Western Reserve Journal Of International Law 45 (3) s.671.
- Wóycicki, K., Kowalska, M. & Leonek, A., 2017. Rosyjska wojna dezinformacyjna przeciwko Polsce, Warszawa. Dostępne z: <https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2015/02/RAPORT-Rosyjska-wojna-dezinformacyjna-przeciwko-Polsce.pdf>.
- Zięba, R., 2018. Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich. *Stosunki Międzynarodowe*, [online] 3(54), s.23. Dostępne z: <https://www.researchgate.net/publication/333654545_Glowne_problemy_w_stosunkach_polsko-rosyjskich_Main_Problems_in_Polish-Russian_Relations>

13. Teze bakalářské práce

Teze Bakalářské práce
Jméno: Kulhánek Jan
E-mail: 62014088@fsv.cuni.cz
Studijní obor: Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce: Zimní semestr 2019/20
Semestr a školní rok ukončení práce: Letní semestr 2020
Vedoucí bakalářského semináře: Doc. PhDr. Vít Smetana, Ph.D.
Vedoucí práce: PhDr. Jan Šír, Ph.D.
Název práce: Jak sovětské utajování katyňského masakru vedlo k nárůstu nedůvěry Polska k Rusku mezi lety 2015 až 2019.
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek): Mezi Polskem a Ruskem panuje relativně vysoká míra nedůvěry. Tato práce se zabývá otázkou, do jaké míry je za nedůvěru k Rusku mezi lety 2015-2019 zodpovědný katyňský masakr. Pomocí induktivní metody shody dochází tato práce k závěru, že přestože byl masakr z Katyně faktorem v nedůvěře v letech po roce 2010, v daném období již nefiguruje jako důležitý aspekt v nedůvěře. V práci byly rozebrány důvody, které autora vedly k tomuto závěru.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek): Tato práce původně měla být výzkumem dopadu masakru z Katyně na vztahy mezi stranami Právo a spravedlnost a Jednotné Rusko. Po započetí práce došel však autor k závěru, že jde o zaměření, ve kterém katyňský masakr nefiguruje na stejné úrovni důležitosti pro obě strany. Proto se, po konzultaci s vedoucím, rozhodl pro zaměření vlivu masakru na důvěru k Rusku během první vlády strany Právo a spravedlnost.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Úvod

Uvedení problematiky

Rusofobie

Výklad zahraniční politikou

Role historie v politické rovině

Historický kontext

Problematika druhé světové války

Krymská anexe

Pád letu Tu-154

Dosazení teorií

Závěr

Použitá literatura

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Anon., 2017. *Dz.U. 2017 poz. 2495*, Varšava. Dostupné z:

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170002495>

Bell, P. M. H. "Censorship, Propaganda and Public Opinion: The Case of the Katyn Graves, 1943." *Transactions of the Royal Historical Society* 39 (1989): s.63-83. doi:10.2307/3678978.

Besemeres, J., 2016. Poland/Russia: Peace or ceasefire? v: *A Difficult Neighbourhood: Essays on Russia and East-Central Europe since World War II*. s. 91-110.

Cienciala, Anna. 2007. "Katyn And Its Echoes, 1940 To The Present". In *Katyn: A Crime Without Punishment*, Anna Cienciala, Natalia Lebedeva, and Wojciech Materski, 206-353. Yale University Press. s.240-241

Legucka, A., *Politika zagraniczna Polski wobec Rosji po aneksji Krymu. Wschód Europy: Studia humanistyczno-społeczne*, 5(1), s.203-212. Dostupné z: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_17951_we_2019_5_1_203-215 [Accessed July 28, 2020].

Prawo i Sprawiedliwość, 2011. Program Prawa i Sprawiedliwości: 2009-2011 (1) ed., Varšava: Prawo i Sprawiedliwość.

Shotter, J. & Foy, H., Ten years after the Smolensk air disaster, political scars remain. *Financial Times*. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/41e31f96-73ac-11ea->

95fe-fcd274e920ca

Sieradzka, M., Smolensk: The tragedy that defined Polish politics. New and current affairs from Germany and around the world. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/smolensk-the-tragedy-that-defined-polish-politics/a-43328611>

Taras, R., 2015. Poland's fixation with Russia: Fear or Reason? v: Fear and the Making of Foreign Policy: Europe and Beyond. Edinburgh University Press, s.114-150.

Wasilewski, Witold. "The Birth And Persistence Of The Katyn Lie". Online. Case Western Reserve Journal Of International Law 45 (3) s. 671.